

PHÁT HUY VAI TRÒ CỦA VĂN HÓA TRONG HỘI NHẬP KINH TẾ QUỐC TẾ Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

PHẠM VĂN TRƯỜNG*

TÓM TẮT

Việt Nam đang trong quá trình đổi mới để phát triển và hướng tới phát triển bền vững. Mục tiêu và động lực của quá trình phát triển ấy chính là văn hóa. Do đó, phát huy vai trò của văn hóa trong hội nhập kinh tế quốc tế ở Việt Nam hiện nay là gắn liền văn hóa với các lĩnh vực đời sống, bảo tồn những giá trị truyền thống, đồng thời tiếp thu có chọn lọc những giá trị văn hóa thế giới.

Từ khóa: văn hóa, hội nhập, phát huy vai trò.

ABSTRACT

***Promoting the role of culture in the international economic integration
in Vietnam nowadays***

Vietnam is on the way of innovating to develop the country and aimed at a firm development. Culture is both the goal and the driving force of this process. Therefore, promoting the role of culture in Vietnam nowadays means associating culture with different life areas, protecting the traditional values and at the same time acquiring the international culture values in a selective way.

Keywords: culture, promoting role, integration.

1. Mở đầu

Hiện nay, các quốc gia trên thế giới xem văn hóa là nguồn nội lực quan trọng của chiến lược phát triển bền vững. Ở Việt Nam, văn hóa được xác định vừa là mục tiêu, vừa là động lực thúc đẩy sự phát triển kinh tế - xã hội. Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XI của Đảng Cộng sản Việt Nam một lần nữa khẳng định chủ trương phát triển văn hóa với tư cách là nền tảng tinh thần của xã hội: *“Phát triển văn hóa, xã hội hài hòa với phát triển kinh tế, bảo đảm tiến bộ và công bằng xã hội trong từng bước và từng chính sách phát triển là thể hiện tính ưu việt của chế độ ta. Tăng cường đầu tư Nhà*

nước, đồng thời tăng cường huy động các nguồn lực xã hội cho phát triển văn hóa” [5, tr.40].

2. Quan điểm của Đảng về vai trò của văn hóa là nền tảng tinh thần của xã hội

Tại Hội nghị Trung ương V khóa VIII, Đảng ra nghị quyết về *“xây dựng nền văn hóa đậm đà bản sắc dân tộc”*. Kiểm điểm 5 năm thực hiện Nghị quyết này, tại Hội nghị Trung ương X khóa IX, Đảng đã khẳng định Nghị quyết này ra đời không chỉ đáp ứng những đòi hỏi của sự phát triển đất nước và nguyện vọng của nhân dân, mà còn tạo ra sự gắn kết chặt chẽ hơn giữa văn hóa với các lĩnh vực khác của đời sống xã hội, góp phần giữ vững ổn định chính trị và tạo nên

* ThS, Nxb Quân đội nhân dân, chi nhánh TPHCM

những thành tựu về phát triển kinh tế xã hội, quốc phòng, an ninh quốc gia, mở rộng quan hệ quốc tế, nhất là khi nó thực sự đi vào cuộc sống. Nhờ đó, văn hóa trở thành một nội dung quan trọng trong hoạt động của chính quyền. Thực tiễn này là cơ sở để ở Đại hội X, Đảng khẳng định quan điểm: “*xây dựng và hoàn thiện giá trị nhân cách con người Việt Nam, bảo vệ và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc trong thời kì công nghiệp hóa, hiện đại hóa, hội nhập kinh tế quốc tế*” [4, tr.106].

Có thể nói, quan điểm phát triển văn hóa với tư cách là nền tảng tinh thần của xã hội mà Đảng ta đưa ra tại Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X không chỉ cho thấy sự đúng đắn, sáng suốt của Đảng trong chủ trương xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiến tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, mà còn cho thấy sự liên tục đổi mới trong nhận thức của Đảng về vị trí chiến lược, vai trò nền tảng của văn hóa trong đời sống xã hội. Thành công của 20 năm đổi mới (1986-2006) là thành công của văn hóa, ý chí, trí tuệ, tài năng sáng tạo và nỗ lực lao động của nhân dân dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Việt Nam.

Một biểu hiện cụ thể của “*sức mạnh văn hóa*” đối với công cuộc đổi mới là đa số nhân dân phấn khởi hưởng ứng, tin tưởng vào công cuộc đổi mới. Theo Phạm Minh Hạc, kết quả của dự án điều tra giá trị thế giới 2001-2005 có 80 nước và vùng lãnh thổ tham gia, trong đó có Việt Nam: “*Kết quả điều tra cho thấy tâm trạng phấn khởi của người dân Việt Nam cao hơn các nước khác (49,1% so*

với 23%) do công cuộc đổi mới đem lại” [7, tr.24]. Văn hóa được coi là “*chốt an toàn*”, là “*chìa khóa*”, là “*động lực*” của sự phát triển như lời kêu gọi của tổ chức UNESCO khi phát động thập kỉ quốc tế phát triển văn hóa (1987-1997), bởi trong văn hóa có sức mạnh căn bản của nó là đạo đức. Đạo đức là sức mạnh nổi trội nhất của văn hóa chống lại phản văn hóa, đó là động lực tinh thần thúc đẩy con người hoạt động phát triển xã hội.

Chủ nghĩa Mác – Lê-nin, tư tưởng Hồ Chí Minh tiếp tục được khẳng định là nền tảng tư tưởng của xã hội. Một thành tựu đáng kể là trong đời sống văn hóa của quần chúng có nhiều biểu hiện tích cực: nhiều giá trị dân tộc truyền thống, như lòng yêu nước, lòng tự tôn dân tộc, tính cộng đồng, uống nước nhớ nguồn, đền ơn đáp nghĩa... được tiếp tục phát huy; lòng nhân ái, nhân nghĩa (tình người, tình người) ngày càng được tôn vinh. Nền văn hóa Việt Nam tiến tiến, đậm đà bản sắc dân tộc mà Đảng chủ trương xây dựng và phát triển là nền văn hóa “*yêu nước và tiến bộ*”. Với nội dung cốt lõi là lí tưởng độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội, với mục tiêu tất cả vì con người, vì tự do, hạnh phúc và sự phát triển toàn diện của mỗi con người Việt Nam trong mối quan hệ hài hòa giữa cá nhân và cộng đồng, giữa xã hội và tự nhiên. Theo Đặng Hữu Toàn: “*Bản sắc dân tộc cần được giữ gìn, phát huy của nền văn hóa ấy là những giá trị bền vững, những tình hoa được vun đắp qua hàng nghìn năm đấu tranh dựng nước và giữ nước của cả cộng đồng các dân tộc Việt Nam. Đó là*

lòng yêu nước, niềm tự hào dân tộc: tinh thần cộng đồng gắn kết gia đình – cá nhân – làng xã – Tổ quốc: lòng nhân ái, khoan dung, trọng nghĩa tình; đức tính cần cù, sáng tạo trong lao động, biết hi sinh vì sự nghiệp dân tộc, vì hạnh phúc của nhân dân. Đó còn là sự tế nhị trong giao tiếp và giản dị trong đời sống.” [8, tr.29].

3. Những tác động của hội nhập kinh tế quốc tế đến văn hóa Việt Nam hiện nay

Ngày 11-01-2007, Việt Nam chính thức là thành viên thứ 150 của Tổ chức Thương mại Thế giới (WTO). Với mỗi người dân Việt Nam, đây là một sự kiện đáng tự hào, đánh dấu bước ngoặt có ý nghĩa lịch sử. Vận hội đang đến với cả dân tộc và tiến trình cách mạng, song vận hội đang mang theo nhiều thách thức, vẫn còn không ít khó khăn trên lĩnh vực văn hóa và đạo đức.

Sự sụp đổ của các nước xã hội chủ nghĩa Đông Âu và Liên Xô đã dẫn đến trật tự thế giới thay đổi, là cơ hội cho Mỹ vươn lên làm bá chủ thế giới. Cố giáo sư, Trung tướng Trần Xuân Trường cho rằng: *“Những nhà tư tưởng Mỹ nói đến thế kỉ XXI như là thế kỉ của Mỹ. Lại có những nhà tư tưởng khác cho rằng thế kỉ XXI sẽ là thế kỉ của châu Á - Thái Bình Dương, của Trung Quốc hoặc của Nhật Bản”* [10, tr.43]. Các dự báo đó ít nhiều có hạt nhân hợp lí, nhưng có một điều chắc chắn rằng quy luật phát triển không đều của chủ nghĩa tư bản, trong điều kiện có sự xúc tác của cuộc cách mạng khoa

học và công nghệ, đang phát triển như vũ bão.

Trong quá trình hội nhập, cùng với kinh tế là các xu hướng văn hóa, đạo đức khác nhau sẽ xâm nhập vào Việt Nam. Nếu công tác văn hóa không được quan tâm đúng mức, không có một chiến lược phát triển văn hóa đúng mức, tăng cường sức đề kháng về văn hóa của toàn dân thì những giá trị văn hóa, đạo đức của xã hội rất dễ bị đảo lộn, hỗn tạp, lai căng. Không ít quốc gia đã phải đối mặt với vấn đề suy thoái đạo đức, đồng tiền trở nên thông soái, nảy sinh nhiều tệ nạn xã hội. Bên cạnh những quốc gia thành công trong hội nhập cũng có những quốc gia bị xem là thất bại về văn hóa, kinh tế phát triển cao nhưng văn hóa bị *“phương Tây hóa*. Do đó, phát triển văn hóa một khi vẫn chưa thật sự trở thành động lực to lớn thúc đẩy sự phát triển kinh tế - xã hội của đất nước thì bước tiến của dân tộc vẫn còn có thể gặp trở ngại, thậm chí cả sự tồn vong của chế độ xã hội chủ nghĩa mà chúng ta đang hướng tới vẫn có thể bị đe dọa.

Tuy vậy, nghệ thuật chân chính vẫn vươn tới cái đẹp đích thực và nó đã góp phần vào sự hình thành và phát triển thị hiếu của con người, nhưng luôn bị thách thức bởi sự xâm lăng văn hóa một cách mãnh liệt. Đặc biệt so với yêu cầu ngày càng cao của công cuộc đổi mới đất nước theo định hướng xã hội chủ nghĩa. Những thành tựu mà Việt Nam đã đạt được trong lĩnh vực phát triển văn hóa, có thể nói, còn chưa thực sự vững chắc, chưa đủ để tác động một cách có hiệu quả đến các

lĩnh vực khác của đời sống xã hội, nhất là lĩnh vực tư tưởng, đạo đức, lối sống. Điều đáng lo ngại nữa là kẻ thù vẫn còn đang âm thầm tìm cách chống phá cách mạng Việt Nam. Chính các nhà tư tưởng của chủ nghĩa đế quốc đã tổng kết: “*Có những việc 100 máy bay chiến đấu không thực hiện nổi, nhưng chỉ cần 10 sứ giả lại có thể hoàn thành*”; “*một đài phát thanh cũng có thể bình định xong một đất nước*”. Ngày nay, “*làn sóng điện đang thay thế thanh gươm; cây bút là phương tiện đi vào trái tim khối óc con người*”; “*một đô-la chi cho tuyên truyền có tác dụng ngang với 5 đô-la chi cho quốc phòng*”; “*kích động vấn đề dân chủ, nhân quyền, dân tộc, tôn giáo là bốn đòn đột phá khâu, bốn mũi xung kích để chọc thủng mặt trận tư tưởng chính trị*” [9, tr.1].

Nhận thức rõ vai trò to lớn của văn hóa, khi thông qua chiến lược phát triển kinh tế - xã hội 10 (2001-2010), Đảng đã khẳng định, phát triển văn hóa là “*làm cho văn hóa thấm sâu vào từng khu dân cư, từng gia đình, từng người, hoàn thiện giá trị mới của con người Việt Nam, kế thừa các giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc và tiếp thu văn hóa của loài người, tăng sức đề kháng chống văn hóa đồi trụy, độc hại. Nâng cao tính văn hóa trong mọi hoạt động kinh tế, chính trị, xã hội và sinh hoạt của nhân dân*” [3, tr.208].

4. Một số giải pháp cơ bản nhằm phát huy vai trò của văn hóa trong hội nhập kinh tế quốc tế ở Việt Nam

Theo chúng tôi, để phát huy vai trò của văn hóa trước thách thức hội nhập quốc tế hiện nay, cần làm tốt một số giải pháp cơ bản sau:

(i) *Phát triển văn hóa với tư cách nền tảng tinh thần của xã hội cần phải gắn kết chặt chẽ với nhiệm vụ phát triển kinh tế là trung tâm, xây dựng Đảng là then chốt*

Văn hóa không đứng ngoài kinh tế, bởi phát triển kinh tế bền vững không thể thiếu sự ổn định về văn hóa. Và văn hóa không chỉ là động lực thúc đẩy phát triển kinh tế mà còn là “*hệ điều tiết cho sự phát triển kinh tế bền vững*”. Hội nghị lần thứ IV Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XI đã khẳng định mục tiêu xây dựng và chỉnh đốn Đảng hiện nay: “*Kiên quyết đấu tranh ngăn chặn, đẩy lùi tình trạng suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống của một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên, nhất là cán bộ lãnh đạo quản lý các cấp để nâng cao năng lực lãnh đạo, sức chiến đấu của Đảng, củng cố niềm tin của nhân dân đối với Đảng*” [2, tr.3].

(ii) *Giữ vững định hướng tư tưởng chính trị, bảo tồn, phát triển những giá trị cơ bản của văn hóa dân tộc, xây dựng nền văn hóa hiện đại, kết hợp giữa văn hóa truyền thống và hiện đại, làm cho nhân dân có đời sống tinh thần phong phú, lành mạnh*

Để văn hóa trở thành động lực, nền tảng phát triển kinh tế - xã hội thì trước hết phải đẩy mạnh công tác tuyên truyền giáo dục, khẳng định mạnh mẽ và thuyết phục con đường đi lên chủ nghĩa xã hội; chủ trương phát triển nền kinh tế thị

trường theo định hướng xã hội chủ nghĩa; khắc phục các biểu hiện dao động về tư tưởng chính trị, phê phán các khuynh hướng ca ngợi chủ nghĩa tư bản một chiều và các quan điểm dân chủ cực đoan đòi đa nguyên chính trị, đa đảng đối lập.

Trong quá trình hội nhập kinh tế, phải chú trọng bảo tồn, phát triển những giá trị cơ bản của văn hóa dân tộc. Đồng thời với tiến trình hội nhập, phát triển kinh tế, công tác tư tưởng phải hướng vào việc xây dựng nền văn hóa mới, kết hợp giữa văn hóa truyền thống và hiện đại, làm cho nhân dân có đời sống tinh thần phong phú, lành mạnh, đề phòng xu hướng chỉ coi trọng kinh tế, vật chất, coi nhẹ mặt tinh thần, làm nghèo nàn đời sống tinh thần. Vấn đề bảo vệ bản sắc văn hóa dân tộc còn là vấn đề của chủ nghĩa nhân văn cộng sản, vấn đề của tương lai phát triển loài người. Đời sống tinh thần nhân loại sẽ nghèo nàn nếu như chỉ còn một màu sắc văn hóa. Như vậy, yêu cầu bảo vệ bản sắc văn hóa của dân tộc không chỉ có ý nghĩa với Việt Nam mà còn có ý nghĩa với nhân loại.

Bảo vệ bản sắc văn hóa dân tộc hoàn toàn khác với bảo thủ văn hóa, càng không giống với tinh thần kì thị văn hóa. Một nền văn hóa có thể rất đậm đà bản sắc dân tộc nhưng lại không thể đóng vai trò động lực cho dân tộc vì nó không tiên tiến, không vượt qua được sự lạc hậu của chính mình. Nghị quyết Trung ương V đã xác định quan điểm: *“Văn hóa là một mặt trận; xây dựng và phát triển văn hóa là một sự nghiệp cách mạng và kiên trì, thận trọng”* [6, tr.58].

(iii) Chủ động thúc đẩy giao lưu văn hóa quốc tế, tiếp thu có chọn lọc những giá trị tinh thần của nền văn minh nhân loại, đồng thời giới thiệu, quảng bá những nét đẹp của văn hóa Việt Nam ra thế giới

Gia nhập WTO là cơ hội lớn để chúng ta tiếp cận nền văn hóa hết sức đa dạng trên thế giới, học hỏi, tiếp thu những giá trị văn hóa tinh thần của các dân tộc. Bởi vậy, công tác tư tưởng phải thúc đẩy giao lưu văn hóa quốc tế, tiếp thu có chọn lọc những giá trị văn hóa phù hợp, những kinh nghiệm hay trong công tác tư tưởng để xây dựng nền văn hóa dân tộc hiện đại.

Mặt khác, gia nhập WTO cũng là cơ hội để Việt Nam giới thiệu văn hóa, quảng bá hình ảnh của đất nước ra thế giới. Phải biết nắm lấy những cơ hội giao lưu kinh tế, văn hóa mà tạo nên sức cộng hưởng thúc đẩy phát triển, khẳng định những giá trị văn hóa Việt Nam. Trong truyền thống dân tộc và bản sắc văn hóa Việt Nam có không ít những tinh hoa cần khai thác để thực hiện cho công cuộc vận động văn hóa đó: “Người Việt Nam rất coi trọng đạo lí, tình nghĩa, sự cộng đồng ‘một con ngựa đau cả tàu bỏ cỏ’, ‘sớm lửa tối đèn’, ‘chị ngã em nâng’, ‘lá lành đùm lá rách’... Đó là triết lí đạo đức của lối sống, của văn hóa cộng đồng. Người Việt Nam và dân tộc Việt Nam quý trọng học thức và tôn vinh nghề nghiệp: ‘nửa bụng chữ hơn một hũ vàng’. Hơn nữa, trong giá trị, thì con người là giá trị cao quý nhất ‘một mặt người hơn mười mặt của’. Những quan niệm đầy tính nhân

bản ấy vẫn còn mãi về đẹp lấp lánh của đạo đức và trí tuệ mà chúng ta cần phải phát huy” [1, tr.138].

(iv) Đặt lợi ích dân tộc lên trên hết, nâng cao tinh thần đoàn kết, ý thức tự tôn dân tộc, cố vũ mạnh mẽ chủ nghĩa yêu nước, truyền thống văn hóa trong tiến trình hội nhập

Kinh nghiệm của các nước thành công trong hội nhập, phát triển cho thấy họ đều chú trọng đề cao tinh thần yêu nước, tự tôn dân tộc, đặt lợi ích dân tộc lên trên hết để hội tụ sức mạnh dân tộc trong quá trình hội nhập, phát triển, hiện đại hóa. Phát triển văn hóa phải đặc biệt chú trọng nâng cao nhận thức của toàn dân, nhất là tầng lớp doanh nhân và thanh niên về lịch sử dựng nước và giữ nước, đề cao tinh thần tự tôn dân tộc, tình yêu nước và ý chí phục hưng dân tộc. Suốt mấy nghìn năm lịch sử, dân tộc Việt Nam đã nhiều lần chiến thắng quân ngoại xâm. Trong hệ thống những giá trị văn hóa giữ nước của Việt Nam thì **lòng yêu nước** là giá trị tiêu biểu nhất, chi phối và định hướng phát triển các giá trị khác. Kẻ thù mạnh hơn ta rất nhiều vẫn không thắng nổi, họ đã thừa nhận trong hồi kí: “*Sở dĩ Mỹ không thắng nổi Việt Nam vì người Mỹ không hiểu hết giá trị của nền văn hóa Việt Nam*”. Chính McNamara, Bộ trưởng Quốc phòng Hoa Kỳ trong thời kì chiến tranh xâm lược Việt Nam, 20 năm sau cuộc chiến, trong cuốn “*Nhìn lại quá khứ: Tám thảm kịch và những bài học về Việt Nam*”, đã thừa nhận; “**chúng tôi đã sai lầm, sai lầm khủng khiếp**”. Ông ta

nêu 11 nguyên nhân chính khiến nước Mỹ bị thảm bại, trong đó có nguyên nhân thuộc về giới lãnh đạo nước Mỹ: “**Chúng ta đánh giá thấp sức mạnh của chủ nghĩa dân tộc đấu tranh và hi sinh cho lý tưởng và các giá trị cơ bản của nó**” [11, tr.316].

Tinh thần yêu nước, ý chí tự lập tự cường là cốt lõi trong tư tưởng của nhân dân Việt Nam, là động lực để dựng nước và giữ nước thành công, đó cũng là giá trị bậc nhất trong văn hóa giữ nước của Việt Nam.

(v) Ngăn chặn những tiêu cực ngoại lai về tư tưởng, văn hóa, phòng ngừa những xu hướng lai căng, xa rời giá trị truyền thống, bản sắc dân tộc

Đây là một nhiệm vụ không thể thiếu của công tác phát triển văn hóa trong quá trình ra nhập WTO. Nhất định các mặt tiêu cực về tư tưởng văn hóa sẽ theo quá trình giao lưu kinh tế mà xâm nhập vào Việt Nam nhiều hơn, gây ảnh hưởng đến tư tưởng văn hóa và đạo đức xã hội. Tuy nhiên, không vì những tác động tiêu cực của hội nhập mà tỏ ra lo ngại, cản trở hội nhập. Phát triển văn hóa phải thực hiện tốt phương châm xây đi đôi với chống, chủ động xây dựng thể trận tư tưởng ngăn chặn những tiêu cực ngoại lai, phòng ngừa những xu hướng lai căng, xa rời giá trị truyền thống, bản sắc dân tộc. Mục tiêu đó chỉ có thể đạt được khi Việt Nam thực hiện thành công sự kết hợp hài hòa giữa phát triển kinh tế, phát triển văn hóa và giữ gìn bản sắc dân tộc với tư cách là năng lực nội sinh.

5. Kết luận

Toàn cầu hóa đang ngày càng trở thành xu hướng phổ biến, tác động tới các quốc gia – dân tộc, khu vực trên thế giới. Xu hướng toàn cầu hóa nổi bật trước hết ở toàn cầu hóa kinh tế với sự phát triển của lực lượng sản xuất. Hội nhập kinh tế để phát triển đồng thời là hợp tác, giao lưu, đối thoại văn hóa, nó thúc đẩy phát triển và hướng tới phát

triển bền vững. Vấn đề là ở chỗ, làm thế nào và bằng cách nào để phát triển văn hóa dân tộc trên con đường hội nhập. Trong bối cảnh toàn cầu hóa ngày nay, văn hóa và bản sắc văn hóa phát triển và phát huy được vai trò, tác dụng đến đâu, điều đó tùy thuộc vào chủ thể khi lựa chọn và cân nhắc để đưa ra quyết sách, giải pháp và thể ứng xử phù hợp.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Hoàng Chí Bảo (2006), *Văn hóa và con người Việt Nam trong tiến trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa theo tưởng Hồ Chí Minh*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, tr.138.
2. Ban Chấp hành Trung ương khóa XI (2012), “Thông báo Hội nghị lần thứ IV”, *Tạp chí Xây dựng Đảng*, (1&2), tr.3.
3. Đảng Cộng sản Việt Nam (2001), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, tr.208.
4. Đảng Cộng sản Việt Nam (2006), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, tr.106.
5. Đảng Cộng sản Việt Nam (2006), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, tr.40.
6. Đảng Cộng sản Việt Nam (1999), *Văn kiện Hội nghị lần thứ V Ban Chấp hành Trung ương khóa VIII*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, tr.58.
7. Phạm Minh Hạc (2007), “Văn hóa trong hội nhập kinh tế hiện nay”, *Tạp chí Cộng sản*, (455), tr.24.
8. Đặng Hữu Toàn (2007), “Toàn cầu hóa thách thức hiện nay ở nước ta”, *Tạp chí Cộng sản*, (357), tr.29.
9. Nguyễn Phú Trọng (2012), “Một số vấn đề cấp bách về xây dựng Đảng hiện nay”, *Báo Nhân dân*, ngày 28-02-2012.
10. Trần Xuân Trường (2008), *Về định hướng xã hội chủ nghĩa Việt Nam lý luận và thực tiễn*, Nxb Quân đội nhân dân, Hà Nội, tr.43.
11. Robert S.Mc Namara (1999), *Nhìn lại quá khứ: Tầm thăm kích và những bài học về Việt Nam*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, tr.316.

(Ngày Tòa soạn nhận được bài: 22-5-2012; ngày phản biện đánh giá: 25-7-2012; ngày chấp nhận đăng: 12-3-2013)